

bijzonder lager onderwijs gebracht. Voortaan werden ook bij de protestants-christelijke en katholieke lagere scholen de salarissen door het rijk, de gebouwen en leermiddelen door de gemeenten betaald. Van 1920 tot 1940 steeg het aantal kinderen dat bijzonder lager onderwijs volgde, procentueel van 45 tot 68, het openbaar onderwijs werd door het confessionele verdrongen. Wat de radio-omroep betreft¹: in 1919 had ir. H. H. Steringa à Idzerda in Den Haag voor de eerste proefuitzendingen gezorgd. De eerste regelmatige uitzendingen vonden van januari 1921 af plaats in Amsterdam: de beurskoersen. De Vereniging voor de Effectenhandel droeg er zorg voor door middel van een eigen zender waar het persbureau Vaz Dias ruim een jaar later gebruik van ging maken voor het uitzenden van nieuwsberichten. In '24 stelde de Nederlandse Seintoestellen Fabriek te Hilversum een zender in dienst die omroepverenigingen voor bepaalde perioden van de dag konden huren. Dat deden achter elkaar de Avro (Algemene Vereniging voor Radio-Omroep) (eerst onder andere benamingen), de NCRV (Nederlands-Christelijke Radio-Vereniging), de KRO (Katholieke Radio-Omroep), de Vara (Vereniging van Arbeiders Radio-Amateurs) en de VPRO (Vrijzinnig-Protestantse Radio-Omroep): 'neutralen', orthodox-protestanten, katholieken, sociaal-democraten en vrijzinnig-protestanten. NCRV en KRO bouwden een tweede, eigen zender te Huizen en in 1930 kwam het na een lange en heftige strijd waarin vooral de teruggedrongen Avro zich weerde, tot de zendtijdverdeling die tot aan de Duitse bezetting gehandhaafd zou blijven: Avro, NCRV, KRO en Vara kregen elk 20 % van de zendtijd, het algemene programma (waar elk van deze vier organisaties om toerbeurt voor moest zorgen) kreeg er 15, de resterende 5 % was voor de kleine omroepen waar ook de VPRO onder viel.

Voor beide zenders, Hilversum en Huizen, gold dat het gesproken woord onder de preventieve censuur kwam te staan van een Radio-controle-commissie. Politiek werd uit de ether geweerd. Pas in 1934 keurde de ministerraad goed dat de troonrede uitgezonden zou worden², maar nog drie jaar later, bij de laatste vooroorlogse verkiezingen voor de Tweede Kamer, handhaafde dit college niet alleen het verbod tot het uitzenden van propaganda-redevoeringen, maar kregen de omroepverenigingen niet eens verlof, in de nacht verkiezingsuitslagen bekend te maken.³

Het aan banden leggen van de radio stond in schril contrast met de vrijheid die de pers genoot. Was een van de oorzaken niet deze dat, waar de pers in

¹ M. H. Damme: 'Het staatsbedrijf der PTT' in *Vijftig jaren*, p. 377. ² Ministerraad, notulen, 26 juni 1934. ³ A.v., 9 maart 1937.